

INSTITUCIONS I POLITIQUES MEDIAMBIENTALS A L'AMBIT INTERNACIONAL

La política internacional del medi ambient

(LLicenciatura en Ciències Ambientals, tercer curs, optativa)

RAFAEL GRASA

Curs 1994-95

L'assignatura vol familiaritzar els/les estudiants amb els principals actors, interessos i institucions de la **política internacional del medi ambient**. Això significa prestar atenció a : 1) el funcionament general del sistema internacional; 2) els principals actors i forces politiques presents en l'esfera internacional rellevants per a les qüestions medioambientals (estats, organitzacions intergovernamentals, organitzacions no governamentals...), així coms llurs interessos, processos d'interacció i conflictes; 3) els processos mitjançant els quals es negocien acords intergovernamentals; 4) les regles, règims i normes establerts per tal de facilitar la cooperació ambiental; 5) les institucions internacionals que s'han creat (o, en determinats casos, s'haurien de crear) per tal d'aplicar aquestes regles, règims i normes; i 6) alguns dels principals factors i problemes vinculats a problemes mediambientals generadors de conflictes internacionals.

Es posarà un èmfasi especial en els descriptors següents: 1) concepte de sistema internacional, estructura i dinàmica; 2) el medi ambient com problemàtica internacional; 3) els actors de la política internacional ambiental; 4) la dinàmica del sistema: cooperació i conflicte.

Resum del programa

[Es donaran esquemes detallats per a cadascun del blocs o, en alguns casos, dels temes. Obviament, no tots els temes rebran el mateix tractament a classe. Alguns d'ells, concretament, exigiran diverses lectures prèvies que seran comentades i discutides a classe]

BLOC I. RELACIONS INTERNACIONALS I MEDI AMBIENT

1. **Les relacions internacionals com àrea d'estudi.** Origen i evolució de la problemàtica internacional. Etapes i debats en la formulació teòrica de les relacions internacionals. Les grans aproximacions o enfocaments.

2. **La societat internacional actual; definició i trets característics.** Societat d'estats i societat transnacional. Anarquia versus ordre. La funció del dret internacional. Fragmentació versus globalisme.

3. El sistema internacional. La noció de sistema com instrument d'anàlisi. L'estructura del sistema: distribució de poder, estabilitat i canvi. Grans trets de l'evolució del sistema internacional (1945-1995). Les grans fractures del sistema.

4. La política internacional del medi ambient (I). L'evolució de la preocupació mediambiental: d'Estocolm a Río. El medi ambient en l'agenda política internacional. El medi ambient en l'agenda econòmica internacional. El medi ambient en l'agenda de la seguretat internacional.

5. La política internacional del medi ambient (II). Pauta d'anàlisi. L'estructura del sistema internacional i la problemàtica mediambiental global.

Lectures obligatòries: Dossier específic + capitols llibres que s'indicaran a classe

BLOC II. ELS ACTORS DE LA POLITICA INTERNACIONAL MEDIAMBIENTAL

6. El concepte d'actor internacional: aplicació . Definició i tipologia. Estats, organitzacions internacionals i forces transnacionals. Aplicació al cas de la política internacional del medi ambient.

7. Els estats. L'estat i les entitats polítiques subestatals. La desigualtat en el sistema d'estats: les bases del poder internacional. La jerarquia en el sistema d'estats. Les politiques ambientals en l'esfera internacional d'alguns estats: exemples.

8. Les organitzacions intergovernamentals (OIGs) (I). Definició, tipologia, estructures organitzatives, mecanismes de presa de decisions. Les OIGs i la formulació del dret i les politiques mediambientals d'abast internacional.

9. Les OIGs (II): Les NNUU i el medi ambient. Qüestions generals. El PNUMA: creació, funció i evolució, poders. Organismes especialitzats implicats en el desenvolupament de ddret i polítiques mediambientals. Organismes semiautònoms.

10. Les OIGs (III): d'altres OIGs. El Banc Mundial. Organitzacions regionals no europees. Agrupacions interregionals: OCDE. Organitzacions de recerca científica.

11. Les OIGs (IV): el continent europeu. El Consell d'Europa. L'OTAN. LA CSCE. La Unió Europea.

12. Les forces transnacionals. El paper de les ONGs en general. Alguns exemples del paper de les ONGs: la Unió Internacional per a la Conservació de la Naturalesa, Greenpeace...El cas de la protecció dels oceans. Les empreses transnacionals i l'entorn global.

Lectures obligatòries: Monogràfic dedicat a "actors internacionals" de la revista **Papers** (UAB), nº 41 + dossier específic + capítols de llibres que s'indicaran oportunament

BLOC III. DINAMICA DE LA POLITICA INTERNACIONAL DEL MEDI AMBIENT:
COOPERACIO

13. **La política de cooperació internacional mediambiental.** La noció de cooperació: ambits i formes. Raons i formes d'explicar la cooperació internacional en un sistema internacional caracteritzat per l'anarquia. Un exemple: anàlisi i explicació de la cooperació internacional mediambiental a la Mediterrània.

14. **Els acords mediambientals internacionals.** La diplomàcia mediambiental: límits i virtualitats. Panorama dels principals tractats internacionals en matèria mediambiental. Un exemple: la "diplomàcia de l'ozó".

15. **Cooperació i integració: la Unió Europea.** La dimensió comunitària ("interna"): programes d'acció, sectors bàsics de la política ambiental comunitària i el medi ambient en l'organigrama comunitari. La dimensió internacional: la política internacional ambiental de la Unió. Un exemple: la postura dels Dotze a propòsit de la cimera de Rio.

16. **El canvi ambiental global i l'acció internacional.** Existeixen uns "comuns" globals?. Canvi global ambiental i "governància" (governance) internacional.

Lectures obligatòries: Dossier específic + capítols de llibres

BLOC IV. DINAMICA DE LA POLITICA INTERNACIONAL DEL MEDI AMBIENT:
CONFLICTE

17. **Els conflictes "verds".** La noció de conflicte i la violència en la societat internacional. Conflictes de naturalesa distributiva: l'impacte sobre els recursos: tipologia i conseqüències sobre les polítiques dels actors internacionals. Marginalització de la pobresa i deteriorament mediambiental com causa de conflictes amb risc d'escalada violenta: la dimensió interior i internacional. Amenaces per als proper anys: visió general. El cas de l'aigua **i la desertització**.

18. **La fractura Nord-Sud i els problemes mediambientals.** Les negociacions globals. La conferència de Rio: preparació, desenvolupament i conseqüències ulteriors

19. **Conflicte i cooperació en un cas concret: el problema de l'aigua a l'Orient Mitjà.**

Lectura obligatòria: **Ecología Política** nº 8 (monogràfic sobre conflictes ambientals) + Dossier específic + capítols de llibres

BLOC V. ESTUDIS DE CAS

[caldrà estudiar-ne, de forma individual o en grup, almenys un]

Entre d'altres, poden destacar-se temes com:

- El dret del mar i la regulació de la contaminació marina
- Conservació dels recursos marins vivents.
- Protecció de l'atmosfera i de l'espai exterior
- Les negociacions a propòsit de la capa d'ozó.
- Moviments transfronterers de residus perillosos
- Negociacions a propòsit de la pluja àcida: els casos de Nord-Amèrica i d'Europa.
- Conservació i ús sostenible de recursos vivents
- La deforestació
- L'escalfament global de l'atmosfera
- Seguretat i medi ambient
 - Brasil i la política internacional a propòsit de la deforestació de l'Amazonia.
 - La política dels Estats Units a propòsit de l'escalfament global
 - El Sahel
 - El Rin
 - El problema de l'aigua al Nord d'Africa
 - Estudi d'algún conflicte mediambiental d'abast internacional concret
 - Estudi d'algún tractat o règim concret
- (...)

Sistema d'avaluació

Consistirà en la realització d'un estudi de cas (pertanyent al bloc V del programa) al que s'aplicaran les pautes proporcionades a classe [podrà fer-se de forma individual o col·lectiva] i en un examen final sobre la totalitat del temari impartit (incloent les lectures obligatòries). Les ressenyes de les lectures obligatòries o petits treballs pràctics tindran un valor complementari.

Bibliografia bàsica

[Es donarà bibliografia específica per a cada bloc o tema. Caldrà fer lectures obligatòries per a determinats temes]

- N. Akerman ed.), *Maintaining a Satisfactory Environment. An Agenda for International Environmental Policy*, Boulder, Westview, 1990
- R. E. Benedick, *Ozone Diplomacy. New directions in safeguarding the planet*, Cambridge, Harvard University Press, 1991
- P.W. Birnie/A. E. Boyle, *International Law and the Environment*, Oxford, Clarendon Press, 1992.
- L. R. Brown (ed.), **L'estat del món. 1994** (Informe del Worldwatch Institute sobre el progrés cap a una societat sostenible), Barcelona, Centre Unesco de Catalunya, 1994.
- J. E. Carroll (ed.), *International Environmental Diplomacy*, Cambridge, Cambridge U.P., 1989.
- Comisión mundial del medio ambiente y del desarrollo, **Nuestro futuro común** (Informe Brundtland), Madrid, Alianza, 1987 [existeix edició catalana parcial de la part conclusiva, editada per la Universitat Autònoma de Barcelona].
- N. Choucri (compilador), *Global Accord. Environmental Challenges and International Responses*, Cambridge, The MIT Press, 1993.
- I. Doñate, **La normativa ambiental comunitària. Condició i proposta de futur**, Barcelona, Beta editorial, 1993 [colecció debats mediambientals].
- H. French, **Después de la Conferencia de Río. El futuro del control medioambiental**, Madrid, La Catarata/Bakeaz, 1993
- P. M. Haas, *Saving the Mediterranean. The Politics of International Environmental Cooperation*, Nova York, Columbia U.P., 1990.
- P. Haas/R.O. Keohane/M.A. Levy (eds.), *Institutions for the Earth. Sources of International Environmental Protection*, Cambridge, The MIT Press, 1993.
- A. Hurrell/B. Kingsbury (eds.), *The International Politics of the Environment*, Oxford, Clarendon Press, 1992.
- S.P. Johnson/G. Corcelle, *The Environmental Policy of the European Communities*, Londres, Graham & Trotman, 1989.

- S.P. Johnson (compilador), *The Earth Summit. The United Nations Conference on Environmental and Development (UNCED)*, Londres, Martinus Nijhoff, 1993.
- J. Käkönen (ed.), *Perspectives on Environmental Conflict and International Relations*, Londres, Pinter, 1992
- Michael Renner, ***Armamento y seguridad. Dimensiones económicas y ambientales***, Madrid, La Catarata/Bakeaz, 1993 [interessen el próleg i el primer assaig de l'autor]
- I. H. Rowlands/M. Greene (eds), *Global Environmental Change and International Relations*, Londres, Millenium/Macmillan, 1992
- M. Ruiz, *Panorama ambiental de las Comunidades Europeas*, Madrid, CODA/Quercus, 1990.
- G. SJöstedt (ed.), *International Environmental Negotiation*, Londres, Sage, 1993.
- L. S. Susskind, *Negotiating More Effective Global Agreements*, Oxford, Oxford U.P., 1994.
- C. Thomas, *The Environment in International Relations*, Londres, The Royal Institute of International Affairs, 1992.
- C. Thomas/D. Howlett (eds.), ***Resource Politics. Freshwater and Regional Relations***, Bucingham, Open University Pres, 1993.
- E.U. Weizsäcker, *Política de la Tierra. Una política ecológica realista en el umbral del siglo del medio ambiente*, Madrid, Sistema, 1994.
- World Bank, ***World Development Report 1992. Development and the Environment***, Oxford, Oxford U.P., 1992
- World Resources Institute (con el apoyo de del PNUMA y del PNUD), ***World Resources. A Guide to the Global Environmental. 1994-95 (People and the Environment)***, Oxford, Oxford U.P., 1994 [són també molt útils les cinc edicions anteriors]